

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2016/794 selles osas, mis puudutab Europoli ja eraõiguslike isikute koostööd, Europolis isikuandmete töötlemist kriminaaluurimiste toetamiseks ning Europoli rolli teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas“

(COM(2020) 796 final – 2020/0349 (COD))

(2021/C 341/10)

Raportöör: **Philip VON BROCKDORFF**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 24.2.2021
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	26.5.2021
Vastuvõtmine täiskogus	9.6.2021
Täiskogu istungjärk nr	561
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	233/2/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt komisjoni ettepaneku üle laiendada Europoli volitusi, et täiustada andmekaitsemeetmeid ja teadussuutlikkust. See aitab hoogustada võitlust organiseeritud kuritegevuse ja terroristliku tegevuse vastu ning tugevdada politsei operatiivkoostööd ELi liikmesriikides, et kaitsta meie kodanikke.

1.2. Komitee väljendab heameelt ka Europoli kavandatava koostöö üle kolmandate riikidega, mis võimaldab koostööd eraõiguslike isikute või ettevõtjatega, eriti seoses andmevahetusega. Komitee arvates peaks eraettevõtjatel olema ELi tasandil kontaktpunkt, kus nad saaksid esitada teavet, mis võib kriminaaluurimise jaoks asjakohane olla. Komisjoni ettepanekus tegeletakse selle probleemiga.

1.3. Komitee väljendab ka heameelt selle üle, et komisjoni ettepanek aitab kuritegevuse ennetamise eest vastutavatel ametiasutustel leida innovaatilisi lahendusi rahvusvahelise kuritegevuse vastu võitlemiseks ja olla jätkuvalt kursis valdkonnas toimuva arenguga. Ettepanekuga arendatakse ka Europoli ja liikmesriikide õiguskaitseasutuste pädevust ja teadussuutlikkust.

1.4. Komitee rõhutab, et Europoli suutlikkuse suurendamisel tuleks prioriteediks seada piiriülesed uurimised, eelkõige tõsiste rünnakute korral rikkumisest teatajate ja uurivate ajakirjanike vastu, kellel on oluline roll korruptsiooni, pettuste, juhtimisvigade ja muude väärtegade paljastamisel avalikus ja erasektoris.

1.5. Samuti leiab komitee, et andmete töötlemisel ei tohiks olla kahtlusi eraelu puutumatuse kaitse ja põhiõiguste suhtes. Vastupidi – ajakohastatud ning ühtlustatud õigusaktid võimaldaksid andmekaitsega seotud küsimusi tõhusamalt uurida, saavutades samal ajal tasakaalu üksikute liikmesriikide ja ELi turvanõuete vahel.

1.6. Praegu ei ole Europol võimeline andma liikmesriikide õiguskaitseasutustele otse ja reaajas kolmandatest riikidest või rahvusvahelistelt organisatsioonidelt saadud teavet kuritegeliku tegevuse kohta. Seega püütakse ettepaneku muudatustega kõrvaldada see turvalisuse puudujääk ja luua uus hoiatusteadete kategooria, mida võib määratletud tingimustel kasutada üksnes Europol. Seepärast on komitee rahul ka ettepanekuga luua Schengeni infosüsteemi (SIS) toetuseks uus hoiatusteadete kategooria.

1.7. Europoli volituste ja ressursside suurendamine hõlmab tõhususele pühendumist, sest ulatus võimaldab teha kulutõhusaid jõupingutusi. Komitee leiab, et Europoli eelarve kavandatav suurendamine on positiivne vastus nii ELi kodanike parema kaitse kui ka Europoli ja liikmesriikide õiguskaitseasutuste koostöö tõhustamise kontekstis. Siiski eeldab komitee, et see suurendamine kajastub Europoli operatiivtöötajate arvus ja organisatsiooni suuremas tõhususes.

1.8. Üldiselt on komitee arvates ettepanekud kahtlemata samm õiges suunas, kuna need laiendavad Europoli rolli muutuvatele olukordadele reageerimisel. Europoli töö jääb siiski suuresti sõltuma liikmesriikide tegevusest ja liikmesriikide õiguskaitseasutuste kogutud andmetest. Seega – ja eriti üha enam globaliseeruva keskkonna kontekstis – võib olla asjakohane tõstatada küsimus, kas on aeg lubada Europolil tegutseda omal algatusel.

1.9. Sellega seoses võib komitee arvates tulevikus olla vajalik julgemate meetmete võtmine Europoli volituste ja kohaldamisala laiendamiseks. Nagu ettepanekutes tunnistatakse, on organiseeritud kuritegevus muutunud keerukamaks ja kõige ohtlikumad kuritegelikud võrgustikud on üha enam piiriüleised. Kuna organiseeritud kuritegevus pidevalt areneb, tuleb aja jooksul Europoli volitusi kohandada, et muuta see Euroopa julgeolekus veelgi kesksamaks osalejaks.

1.10. Seepärast soovib komitee mingil hetkel Europoli rolli ja vastutusala sõltumatut läbivaatamist. Läbivaatamise käigus uuritaks ka seda, kuidas liikmesriikide õiguskaitsealased tavad ja andmete kogumise protsessid mõjutavad Europoli esitatud analüüse. Sellises läbivaatamises võetaks arvesse ka kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartnerite ning teiste asjaomaste sidusrühmade seisukohti.

2. Euroopa Komisjoni ettepanek

2.1. Vastuseks suurenevatele julgeolekuohtudele, eriti kuritegelike organisatsioonide poolt, avaldas Euroopa Komisjon ettepaneku võtta vastu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2016/794 selles osas, mis puudutab Europoli ja eraõiguslike isikute koostööd, Europolis isikuandmete töötlemist kriminaaluurimiste toetamiseks ning Europoli rolli teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas.

2.2. Ettepanekus püütakse käsitleda järgnevaid põhiküsimusi:

- i) võimaldada Europolil teha tulemuslikku koostööd eraõiguslike isikutega;
- ii) võimaldada Europolil toetada liikmesriike suurte ja keerukate andmekogumike (suurandmed) analüüsiga;
- iii) lubada Europolil paluda liikmesriigi pädevatel asutustel algatada, läbi viia või koordineerida kuriteo uurimist, mis mõjutab ELi poliitikaga hõlmatud ühishuve, hoolimata kuriteo piiriülesest mõõtmest.

2.3. Samuti peab komisjon vajalikuks tugevdada Europoli koostööd nii Euroopa Prokuratuuri kui ka kolmandate riikidega. Lisaks tugevdatakse Europoli rolli teadusuuringutes ja innovatsioonis ning ameti andmekaitseraamistikku ja parlamentaarset järelevalvet.

2.4. Kuivõrd on tegemist tõhustatud koostööga eraõiguslike isikutega, sätestatakse ettepanekus Europolile normid, et vahetada isikuandmeid eraõiguslike isikutega (selleks, et amet saaks neilt isikuandmeid vastu võtta), teavitada neid puuduvast teabest ning paluda liikmesriikidel taotleda eraõiguslikelt isikutelt täiendavat teavet.

2.5. Normidega antakse Europolile ka võimalus toimida liikmesriikide ja eraõiguslike isikute teabevahetuse tehnilise kanalina. Kriisile reageerimise parandamiseks sätestatakse ka normid, mille kohaselt toetada liikmesriike, et tõkestada terroristliku sisu laiaulatuslikku levitamist veebiplatvormide kaudu (sisu, mis on seotud jätkuvate või hiljutiste sündmustega, mis kujutavad endast ohtu elule või kehalisele puutumatusse või mille puhul kutsutakse üles tekitama vahetut kahju elule või kehalisele puutumatusse).

2.6. Suurte ja keerukate andmekogude töötlemiseks kehtestab komisjon võimaluse teha isikuandmete eelanalüüs, mille ainus eesmärk on kindlaks teha, kas sellised andmed vastavad neile andmesubjektide kategooriatele ja on kuriteoga seotud.

2.7. Selleks, et tõhusalt toetada kriminaaluurimisi liikmesriikides või Euroopa Prokuratuuri poolt, saaks Europol teatud juhtudel töödelda andmeid, mille siseriiklikud ametiasutused või Euroopa Prokuratuur on kriminaaluurimise raames omandanud – vastavalt riigisisese kriminaalõiguse alusel kohaldatavatele menetlusnõuetele ja kaitsemeetmetele. Sellega seoses oleks Europolil võimalik töödelda (ja taotluse korral säilitada) kõiki andmeid, mis sisalduvad liikmesriigi või Euroopa Prokuratuuri esitatud uurimisalases kohtuasja toimikus, selle aja vältel, mil amet antud kriminaaluurimises osaleb.

2.8. Komisjon teeb ka ettepaneku luua Schengeni infosüsteemi uus hoiatusteadete kategooria. See ettepanek põhineb asjaolul, et Europol ei ole volitatud edastama liikmesriikide õiguskaitseasutustele otse ja reaalselt teavet, mis pärineb kolmandatest riikidest või rahvusvahelistelt organisatsioonidelt isikute kohta, keda on kahtlustatud või süüdi mõistetud süütegudes ja terroriaktides.

2.9. Eelarve seisukohast on ettepaneku kohaselt vaja mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027 perioodiks täiendavat eelarvet umbes 180 miljoni euro väärtuses ja umbes 160 täiendavat ametikohta.

3. Üldised märkused

3.1. Euroopa julgeolek kõigis tegevusvaldkondades, olgu need siis era- või avalikus sektoris, seisab silmitsi muutuvate ja üha keerukamate julgeolekuohtudega. Digiüleminek, tehnoloogia areng ja interneti kaudu kuritegeliku tegevuse teostamise lihtsus on suurendanud kuritegevust Euroopas ja kogu maailmas, seejuures on hüppeliselt kasvamas küberkuritegevuse esinemissagedus.

3.2. Terrorism on samuti endiselt märkimisväärne oht ELi ja selle kodanike vabadusele ning eluviisile. COVID-19 kriis on selliseid ohte suurendanud – kuritegelikud organisatsioonid kasutavad kriisi ära ja kohandavad oma toimimisviise või arendavad uusi kuritegeliku tegevuse liike.

3.3. Nende arenevate julgeolekuohtude tõttu on vaja tõhusat ELi tasandi toetust liikmesriikide õiguskaitseasutuste tööle. Kõnealused ohud levivad üle piiride, on seotud erinevate kuritegudega, ning väljenduvad selliste kuritegelike organisatsioonide tegevuses, kes tegelevad mitut eri liiki kuritegeliku tegevusega.

3.4. Neid arenguid arvestades ei piisa nende piiriüleste julgeolekuprobleemide lahendamiseks üksnes riiklikul tasandil võetavatest meetmetest ning liikmesriikide õiguskaitseasutused on üha enam kasutanud Europoli, ELi õiguskaitsekoostööasutuse pakuvat toetust ja oskusteavet, et võidelda raskete kuritegude ja terrorismi vastu.

3.5. Europolil on liikmesriikidele raskete kuritegude ja terrorismi vastu võitlemiseks ELi tasandil toetuse andmisel keskne roll. Amet pakub riiklikele õiguskaitseasutustele tuge ja eriteadmisi kahte või enam liikmesriiki mõjutavate raskete kuritegude, terrorismi ja ELi poliitikavaldkondadega hõlmatud ühist huvi kahjustavate kuriteoliikide tõkestamisel ning nende vastu võitlemisel. Alates Europoli 2016. aasta määruse kohaldamise algusest on ameti ülesannete operatiivne tähtsus oluliselt muutunud ning selle operatiivne toetus on jätkuvalt kasvanud, kusjuures Europol on nüüd osa peaaegu kõigist suurematest terrorismivastastest uurimistest ELis.

3.6. Arenevate ja üha keerukamate piiriüleste julgeolekuohtude taustal, mis hõlmavad füüsilise ja digitaalse maailma ulatuse hägustumist ning Euroopas kõrge terrorismiohu ülejääke, peetakse Europoli suutlikkuse, võimekuse ja vahendite tugevdamist, et tõhusalt toetada liikmesriike võitluses raske kuritegevuse ja terrorismi vastu, positiivseks ja ajakohaseks vastuseks.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Komitee väljendab heameelt komisjoni ettepaneku üle laiendada Europoli volitusi, kuna ettepaneku eesmärk on täiustada andmekaitsemeetmeid ja teadussuutlikkust.

4.2. Komitee väljendab heameelt ka kavandatava operatiivkoostöö üle kolmandate riikidega, mis võimaldab koostööd eraõiguslike isikutega, eriti seoses andmehetusega. Komitee ei pea eraõiguslike isikutega koostööd võimaldav ettepanekut ebaproportsionaalseks. Vastupidi, ettepanekut peetakse üsna vajalikuks, arvestades interneti ja mobiilseadmete abil toimiva rahvusvahelise kuritegevuse pidevat arenemist. Kuritegelikud organisatsioonid kasutavad suhtlemiseks ja ebaseaduslike tegude toimepanekuks üha enam eraõiguslike isikute osutatavaid piiriülesteid teenuseid. Siiski ei ole

eraettevõtjatel praegu ELi tasandil kontaktpunkti, kus nad saaksid esitada teavet, mis võib kriminaaluurimise jaoks asjakohane olla. Käesoleva ettepaneku eesmärgiks on selle puudujäägi kõrvaldamine. Jõustavana võimaldaks õigusakti muudatus Europolil tegutseda kontaktpunktina ja uurida tsentraliseeritud liikmesriigi/liikmesriikide uuritavat kuritegu või juhtumit. See kokkulepe võimaldab arendada vajalikku koostööd Europoli ja eraõiguslike isikute vahel.

4.3. Muudatusettepanekute kohaselt peaks Europolil olema keskne roll liikmesriikide abistamisel tehisintellektil põhinevate uute tehnoloogialahenduste väljatöötamisel, millest saaksid kasu liikmesriikide õiguskaitseasutused kogu ELis. Innovaatiliste lahenduste kindlakstegemine on oluline osa rahvusvahelise kuritegevuse vastu võitlemisel, et tagada kuritegevuse ennetamise eest vastutavate ametiasutuste kursisolek valdkonnas toimuva arenguga. Seda saab teha ainult koordineeritud teadusuuringute abil. Seetõttu toetab komitee Europoli ennetavat rolli liikmesriikide õiguskaitseasutustele tsentraliseeritud toetuse pakkumisel seoses i) innovatsioonivõimalustega ja ii) nende asutuste pädevuse ja võimete arendamisega, kasutades ELis välja töötatud tehnoloogiaid ja uuendusi, selle asemel et kolmandatest riikidest pärit julgeolekulahendusi abiks võtta.

4.4. Kuivõrd on tegemist üksikisikute andmekaitsega, on muudatuste eesmärk tõhusalt tagada eri tüüpi andmete töötlemisel eraelu puutumatuse kaitse ja põhiõiguste täielik järgimine. Komitee on ka seisukohal, et isikuandmete töötlemine on juba praegu väga rangelt reguleeritud ja seetõttu ei ole probleeme, millele tähelepanu juhtida. Vastupidi, ajakohastatud ning ühtlustatud õigusaktid võimaldaksid andmekaitsega seotud küsimusi tõhusamalt uurida, saavutades samal ajal tasakaalu üksikute liikmesriikide ja kogu ELi turvanõuete vahel.

4.5. Komitee märgib ka, et Europol ei ole praegu volitatud edastama liikmesriikide õiguskaitseasutustele otse ja reaajas teavet, mis pärineb kolmandatest riikidest või rahvusvahelistelt organisatsioonidelt isikute kohta, keda on kahtlustatud või süüdi mõistetud süütegudes ja terroriaktides. Seega on komisjoni ettepaneku eesmärgiks selle julgeolekuga seotud puudujäägi kõrvaldamine. Komitee pooldab seda aspekti, nagu ka ettepanekut luua uus hoiatusteade kategooria, mida võib konkreetsel ja täpselt määratletud tingimustel kasutada üksnes Europol.

4.6. Komitee on siiski arvamusel, et komisjonil võib tulevikus olla vaja võtta veelgi julgemaid meetmeid Europoli volituste ja kohaldamisala laiendamiseks. Nagu ettepanekutes tunnistatakse, on kuritegevus muutunud ja kõige ohtlikumad kuritegelikud võrgustikud on üha enam piiriülesed. Seetõttu on koostöö Euroopa liikmesriikide ja poliitsejõudude vahel oluline. Aja jooksul on hädavajalik Europoli volitusi kohandada, et muuta see Euroopa julgeolekus veelgi kesksamaks osalejaks.

4.7. Komitee rõhutab, et Europoli suutlikkuse suurendamisel tuleks prioriteediks seada piiriülesed uurimised, eelkõige tõsiste rünnakute korral rikkumisest teatajate ja uurivate ajakirjanike vastu, kellel on oluline roll korruptsiooni, pettuste, juhtimisvigade ja muude väärtegade paljastamisel avalikus ja erasektoris. See on kooskõlas Euroopa Parlamendi 2020. aasta juuli resolutsiooniga, milles osutatakse suurematele volitustele, et võimaldada Europolil taotleda piiriüleste uurimiste algatamist rikkumistest teatajate ja uurivate ajakirjanike vastu toime pandud tõsiste rünnakute korral⁽¹⁾.

4.8. Komitee usub, et Europoli volituste suurendamine tähendab tõhususele pühendumist, sest ulatus võimaldab teha kulutõhusaid jõupingutusi. Europoli volituste edasine tugevdamine ja ressurside suurendamine on Euroopa ühiskonna jaoks hädavajalik, et olla kaitstud ja kaitstuna end ka tunda.

4.9. Europoli volituste tugevdamise all peab komitee silmas riiklike õiguskaitseasutuste ja Europoli vahelise koordineerimise tugevdamist, kusjuures Europol kinnitab end analüüsivõime ja innovatsiooni keskusena. Sellega seoses võetakse õigusakti ettepanekut sammuna õiges suunas. Koordineerimine Europoli ja liikmesriikide vahel on kõige selle jaoks ülioluline ning ettepanekud annavad tõhustatud koordineerimiseks tugeva aluse.

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi 10. juuli 2020. aasta resolutsioon liidu tervikliku poliitika kohta rahapesu ja terrorismi rahastamise ärahoidmiseks (2020/2686(RSP)).

4.10. Kuritegelik tegevus on aga piiriülene ning üha enam globaliseeruvat keskkonda arvestades tõstatab komitee küsimuse, kas on aeg lubada Europolil tegutseda omal algatusel. Kas Europolil peaks olema õigus algatada liikmesriikides uurimisi ja korraldada ennetavalt õiguskaitsetegevust? Praegu pole see lubatud, kuid kuritegeliku tegevuse areng võib teha vajalikuks arutelu selle üle, kas Europol peaks algatama laiema mastaabi kriminaaluurimisi.

4.11. Nagu väljendatud, on ettepanekud samm õiges suunas, kuna laiendavad Europoli rolli muutuvatele olukordadele reageerimiseks, kuid Europoli töö sõltub endiselt suuresti liikmesriikide tegevusest ning riikide õiguskaitseasutuste kogutud andmetest. Seetõttu leiab komitee, et Europoli ülesannete ja tegevuse (mis suurel määral sõltuvad ka liikmesriikide õiguskaitseasutuste tõhususest) tulemuslikkuse sõltumatu läbivaatamine oleks väga oluline. Läbivaatamise käigus, mille viiks tõenäoliselt läbi väike rühm pensionile jäänud kõrgemaid kohtunikke ja politseinikke, uuritaks ka seda, kuidas riigisisese õiguskaitsealase tavad ja andmete kogumine mõjutavad Europoli koostatud analüüse ja hinnanguid ning kuidas see omakorda mõjutab riikide õiguskaitsealaseid tegevusi. Sellises läbivaatamises tuleks arvestada ka kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartnerite ning asjaomaste sidusrühmade seisukohti, eriti nende rühmade ja üksikisikute omi, kelle elu õiguskaitsealane tegevus võib väärtalt või põhjendamatult mõjutada.

Brüssel, 9. juuni 2021

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG
